

**NECİP FAZIL KISAKÜREK. BATI TEFEKKÜRÜ VE İSLAM TASAVVUFU.
(İSTANBUL: BÜYÜK DOĞU YAYINLARI, 2016) 211 s.**

Hatice ÖZDİL

Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ozdilhatice85@gmail.com

ORCID ID: orcid.org/ 0000-0001-6372-7272

Necip Fazıl Kısakürek'in, "İdeolocya Örgüsü'ne bağlı olarak benim en başa alınması gereken verimlerimden biri" (s.5) olarak takdim ettiği bu 211 sayfalık eser, 1960'lı yıllarda Ramazan ayında, üç gece teravihten sahura kadar vermiş olduğu konferans şeklindeki konuşmalarının yaklaşık 20 yıl sonra, 1982 yılında yazıya dökülmesinden müteşekkildir. Necip Fazıl'ın kendi ifadesine göre; *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, üç gecede dörder saatten on iki saat konuşan adamın muazzam davayı temellendirmeye ve bir senteze bağlamaya çalıştığı en kesâfetli bir deneme kabul edilmelidir (s.5). Eserde kısa ve kalın hatlarıyla Batı, ince ve mahrem çizgileri ile Doğu ele alınmıştır (s.5).

Necip Fazıl Kısakürek, eserde temelde iki mefhum arasında bir karşılaştırma yapmaktadır. Eserin ilk bölümünde Batı tefekkürünün tarihi, derin bir şekilde irdelenip muhakeme edilirken; ikinci bölümde İslam tasavvufu ve tarihi ile İslâmî fikriyat ve hedefler, çağının algılarına cevap niteliğinde, ortaya konmaya çalışılmıştır.

Eserin birinci bölümü "Batı Tefekkürü" başlığını taşımaktadır. Kısakürek, konu ile ilgili derin analizinden evvel, savunduğu davasının ehemmiyetini ve azametini "çok çetin ve belki yükü kaldırılamaz dava" (s.7) olarak tanımlayarak söze başlar. Zehirle pişmiş aşı yemeye talip olanları, bu dünyalar arası büyük murakebe olarak nitelendirdiği davasına ortak olmaya davet eder (s.7). "Kitaplık çapta bir fikir cehdini omuzlamanın saadetini" (s.8) yaşadığını belirten Necip Fazıl, okuyucuya konuya son derece hâkim olduğunun sinyallerini vermektedir.

Necip Fazıl, Batı tefekkürü konusuna geçmeden önce tasavvufun, şeriatin, aklın ve felsefenin sınırlarını çizer. Toplumların bu kavramlara nasıl baktıklarını örnekler üzerinden anlatır. Batı düşüncesinin kaynaklarını ve Batı'nın aklı ön plana alan, fakat manevî anlamdaki eksikliğinden dolayı rûhî bir bunalım geçiren, bu nedenle de hedeflediği amaca ulaşamayan tutumunu eleştirir. Yazar, Batı dünyasındaki düşünürlere ve Türk edebiyatındaki bazı sanatçılara eleştiri oklarını yöneltir. Doğu ve Batı kıyaslaması yaparken iki tarafın da ihtiyaç duyduğu değerlere ulaşması bakımından problemlere çeşitli çözüm yolları sunar. Tüm bunları yaparken tasavvufun aslında Batı'dan bize gelmediğini, aksine tasavvufun İslâm'ın ruhu olduğunu anlatmaya çalışır.

Yazar, eserinde Batı düşünce sisteminin kaynağı olarak görülen birçok bilginin, esas ve bozulmamış haliyle çok daha öncesinde İslam kültüründe var olduğunu göstermeye çalışır. İslâm tasavvufunun, Batı'nın aslında hiç değer vermediği İskenderiye Mektebi'nden devşirme olduğunu ve İslâmiyet'e renk getirmek için benimsendiğini savunan bazı düşünürlere, bunun böyle olmadığını

getirdiği delillerle ispat etmeye çalışır. Batı dünyasındaki akımlardan ve düşünce adamlarından bahseder. Bu akımların en güçlüsünün ve bu düşünce adamlarının en akıllısının bile rehbersiz ve itikatsız ancak bir noktaya kadar gidebileceklerini gösterir. Batı dünyasının medeniyetin formülünü bir kimyager kesinliği içinde klişeleştirdiğini şu formül ile gösterir: “Yunan akıllı + Roma nizamı + Hristiyanlık ahlâk ve hassasiyeti = Greko-Latin Medeniyeti.” (s.17).

Necip Fazıl’a göre tasavvufu tek başına dinin esası kabul etmek, aslında şeriatı de reddetmek manasına gelir. Dinin esası şeriatıdır ve onun içi, ruhu, özü; tasavvuftur. Tasavvuf bazı hikmetleri açısından felsefeye yakındır. Fakat felsefe, doğruyu bulmanın değil de yanlış düzeltmenin müessesesidir. Felsefede her mektep, öbürünün yanlışını gösterirken doğruyu söyler. Felsefe, hakikati hiçbir çıkış noktası olmaksızın serbest arama yoludur.

Yazar, eserde Batı düşüncesinin ana kaynaklarından olan Yunan mitolojisine de değinerek onu uydurma bir din olarak gösterir. Bu dinde birçok ilâha inanma vardır. Yunan mitolojisi bugünkü Batı yalanının ilk kaynağıdır. Bunun ardından İyonya Mektebi gelir ki basit bir mekteptir. Daha sonra Ksenefon da bir mektep kurar ve bu mektebin esası panteizmdir, bu da Allah’ı tabiata mutabık, tabiatın aynı, kendisi kabul etme mezhebi anlamına gelir. Yazar bunu, tevhid düşüncesine tam zıt olarak görür. Riyaziye ilminin kurulmasında büyük rolü olan Pitagor; Batı düşüncesi içerisinde ilk vahdâni görüşün habercisi ve yine ilk defa metod fikrini getiren adam olan Sokrates; bu düşünürlerin yanısıra Eflâtun, Platon, Zenon, Epikür, Piron gibi filozoflar; ayrıca Roma’da Senek ve Epiktet; Batı’nın en büyük kafalardan biri olarak kabul ettiği Paskal gibi düşünürlerin hepsinin çabasının Allah’ı bulmaya doğru bir adım olduğunu iddia eder. Fakat bu düşünürler, tasavvuf ve teslimiyetten uzak oldukları için, akıllı varabileceği en son noktaya kadar ulaştırıp, sonunda fânî bir dünyadan başka bir şeye vardırılmamanın, ebediyet soluğuna hasret kalmanın mahsunluğu içerisinde dir.

Kısakürek, eserinde gerçek İsevîlik konusunda da görüşlerini belirtir. İsevîlik bahsinde, zaman ve mekânın peygamberine kadar, İsevîlik’in hak din olduğunu söyler. Ama Hz. İsa’nın hak dini daha ilk safhalarında tahrife uğratılmıştır. İsevîlik’e ilk tahrif tohumunu atan kişinin ise katolisizmin ve akla en küçük hisseyi dahi vermeyen Roma Kilisesi’nin iki kurucu isminden biri olan Sen Pol isimli bir Yahudi olabileceğini söyler. Avrupalıların, Hz. Âdem’in babasız yaratıldığını kabul etmesine rağmen, Allah’ın Hz. İsa’yı babasız olarak yarattığına inanmayarak, Allah’ı baba olarak görmeleri yüzünden Avrupalı’nın en muhteşem ahmak olduğunu ifade eder.

Yazar, eserin ilerleyen bölümlerinde Orta Çağ dönemini anlatmaya başlar ve İsevîlik’e en büyük hıyanet olarak gördüğü bir papaz tipinden bahseder. Bu papaz, Allah adına yargılayan, insanı diz üstü yere çöktüren, günahlarını söyleten ve sonra da bağışladığını bildirip cennette arsa satan bir papaz tipidir. Öyle ki dünyanın döndüğünü ve bilime ait yeni buluşların hepsini İncil’e aykırı kabul eder.

Necip Fazıl, anlattıklarına bazı dönüm noktalarını yüzyıl yüzyıl eklemeye başlar. 16. yüzyılda Martin Luther’in, kilisenin saçmalıklarına karşı yaptığı protesto hakkında önemli bir tespit bulunur: “Bu Alman mütefekkeri derhal sapıklıkları protesto etti. Evvelâ rahipte günah çıkarma selâhiyetinin bütün abeslerini protesto... Dikkat olunursa bu, dinin abeslerini ayıklama hareketi... Bu, aynı

zamanda İslâmiyete bir yaklaşma rotası... Teşhisimizin özü şurada: Luther bu hareketlerine girerken devir 16. asır... Bizim haşmet ve taarruz devrimiz... Bu zamanda biz oralara fikir misyonerlerimizi göndermiş olsaydık bir anda İslâmiyet hazırda Batı'da. Çünkü tam bulmuştu pundunu, zamanını, mekânını... Olamaz diyor bu saçmalık olamaz! Kilisenin yetiştirdiği fikir adamı. Al sana, fırsat!... Luther, Protestanlıkla İslâmiyet'e Hristiyanlık kalesinden bir gedik açmıştır." (s.47)

17. yüzyılda Batı'da akılla kalbi barıştırma, uzlaştırma tefekkürü vardır. 18. yüzyıl ise işini tümüyle inkâr modasına bırakmıştır (s.60).

Yazar, 19. yüzyılı fikrî anlamda en verimli asır olarak görür. Bu yüzyılda Almanya'da birçok mezhebin doğduğundan bahseder. Fakat bütün fikirler, yine tez, antitez ve sentez (hüküm, ters hüküm ve terkip) üzerinde toplanır: "Eserden müessire yol arayan bir prensipte, maddede kalarak ruhu tasdik ve mutlak müessiri (Allah) kabul felsefesi..." (s.61). Birçok filozofun yaşantısından bahsettikten sonra, "iki korkunç adam" olarak nitelendirdiği Marks ve Engels'ten konu açar ve bu kişilerin filozof olarak değil "aksiyoncu fikirciler" olarak görülmesi gerektiğini vurgular. (s.63) 1848 yılında Marks ve Engels'in neşrettiği Komünist Beyannamesi'nin maddelerini gözler önüne serer. Bu maddelerde en dikkat çekici olanı ve eleştirdiği madde, 50. maddedir: "Dinî, felsefî veya tek kelime ile fikrî bir görüş noktasından yöneltilen ithamlar münakaşa etmeye bile değmez." (s.68)

Kısakürek, yine 19. asra dair notlarında Ziya Gökalp'i ağır bir şekilde eleştirir. Necip Fazıl'ın "Ziya Gökalp'in tamamıyla İslâm'a zıt Türkçülüğündeki büyük dinî suç bir tarafa, Durkheim aparıcılığındaki ilmî suçu da onu çürütmeye yeter." (s.72) ifadeleri oldukça dikkat çekicidir.

Kısakürek, 19. yüzyılda insan neslinin maymundan geldiğini savunan ve "iki komik adam" olarak tanımladığı Darwin ve Huxley'e de değinmeden geçemez. Bu fikirleri savunanların bizzat kendilerinin maymun olduğunu ve ispatının da kendileri olduğunu söyler (s.75). 19. yüzyıl ile ilgili, yazar şu tespitlerle sözlerini bitirir: "19. asır, müspet bilgilerin fıskırmaya başladığı, Batı'nın madde plânında eşya ve hadiselerle seyislik çığırını açtığı, fakat terbiyesi altındaki atın ruh mahmuzu eksikliği yüzünden zaptedilemez hale geleceğini henüz farkedemediği devre." (s.81).

Yazar, 20. Yüzyılda yaşamış nice isimden bahseder. Bunlardan biri de Fransa'nın tefekkürde Eyfel Kulesi dediği Bergson'dur. Akliyeciliğe ve maddeciliğe, Bergson'un yazdığı eserlerle ölümcül darbe indirmesinden bahseder. Maddeciliğe filmleri ile karşı çıkan Şarlo karakteri ile tanınan Charlie Chaplin'i de Bergson'a denk tutar, filmlerinden örnekler anlatarak başarısından bahseder (s.87-88). Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasını, Batı'nın muhtaç hale geldiği yeni bir nizam kavgası ve ruh boşluğu içinde bulunmasına bağlar (s.92).

Kitabın "Batı Tefekkürü" başlıklı bölümünde sona gelirken, Necip Fazıl, Batı'nın maddeye aksetmiş akılla harikalar doğurduğunu ama ruh feyzine yani nura çıkamayan, ruhu öksüz bırakan ve bu eksikliğini daima hissedip keşiflerinin oyuncaklarıyla teselliye eremeyen muazzam bir madde dükkanı haline geldiğini anlatır. Batı tefekkürü, içinde sultanı olmayan bir saraydan ibarettir (s.92-93). Kısakürek, ilk bölümü şöyle sonuçlandırır: "Birinin eksikliği öbüründe gizli iki dünya, Doğu ve Batı... Batı'nın kolay takdir edilir zaferi, madde nakışlarında ve süsünde;

Doğu'nun müdafaasızlığı da maddi sefaletinde ve madde çelmesiyle düşürülmüş olmak fecaatinde." (s.93).

Kitabın ikinci ana bölümü olan "İslâm Tasavvufu" başlığı altında, yazarın "ana dava ve mevzuumuz" diye bahsettiği tasavvufun, çeşitli İslâm düşünürleri tarafından yapılan farklı tanımlarına yer verilir. Bunlardan birisi Mansur'a aittir: "Mansur... Tam asılacağı zaman soruyorlar: "Tasavvuf nedir?", "En aşağısı, şu bende gördüğünüz haldir!", "Ya en yukarısı?", "Onu görmeye size yol yoktur!" (s.96.).

Necip Fazıl Kısakürek, mürşidi ve kurtarıcısı olarak gördüğü Abdülhakîm Arvasî'nin de tasavvufu ilgili tanımına yer verir: "Tasavvuf, beşerî sıfatlardan çıkıp melekî sıfatlar ve ilâhî ahlâk ile vasıflanmaya mahsus bir hal." (s.96-97). Yazar, tasavvufa dair yaptığı bütün tariflerin akla göre olduğunu, aklın ise tasavvufa göre olmadığını beyan eder.

Kısakürek'e göre, şeriat Hz. Peygamber'in zahiri, tasavvuf ise bâtınıdır. Bütün peygamberlerin iç hallerinin tasavvuf olduğunu belirtir. Şeriatın umûmî, tasavvufun ise husûsî olduğunu hatırlatır (s.100). Dinin insanlığa mahsus esasının şeriat, şeriatin de mahrem özünün tasavvuf olduğunu belirttikten sonra; tasavvufu şeriatın çıkarıp bir nevî eğlence aracı, bir his manzumesi kabul eder gibi ondan ayırıcısına "dinin esasıdır!" demenin cinayet olduğunu ifade eder.

Necip Fazıl, bu bölümde geçirdiği manevî buhranı da bütün samimiyeti ile paylaşmaktadır: "Bütün itimat hislerimi kaybetmiştim. Deliliğin de ufkundaydım. İlerisinde... Çile şiirim söylüyor bunu... Nihayet Allah'a hamd ederim, imanım ucuz bir iman olmamıştır!" (s.118).

Yazara göre tasavvufun en büyük meselesi, nefsi ruha kalbetmektir, nefsi öldürmek veya nefse işkence etmek değildir. Batı nefsi bilmez, ruhun zıddı olarak bir şey bilir ve kendisini heveslendirir, onu öldürmeye başlar. Halbuki nefis ölmez sadece ölümü tadar (s.119).

Kısakürek, eserinde edebî, ahlakî inceliklerini, kibrin zararlarını, vaktin doğru kullanımını, mürşid ve mürid ilişkisinin ayrıntılarını, zikrin ve rabitanın önemini, tasavvufî hâl ve makamları, keramet konusunu birçok örnek isim ve olay üzerinden işledikten sonra ilerleyen kısımlarda konuyu aşka getirir ve onu hakkıyla anlatabilmek için menkıbelere başvurur. Aşkın her türlü varlığa olan tesirinden bahseder, fakat buna gafil insanı dâhil etmez. "Aşk her şeydir" der ve daha fazla aşktan bahsedemeyeceğini söyler. Çünkü yazara göre "aşk, insanı yıldırım gibi vurur ve aşk, üç beş kişilik sohbetlerin mevzusudur, kalabalıkların değil." (s.155).

Aşk bahsinin ardından Necip Fazıl Kısakürek, kapısını vahdet-i vücûd meselesine açar. Bu, dikkat edilmesi gereken bir konudur; bu meselenin bir ucu küfür, öbür ucu ise imânın ta kendisidir. Eserde sıradaki konu şeriattir. Uzun uzun tanımından ve kapsamından bahseder.

Necip Fazıl Kısakürek, eserinde idealini şöyle tanımlar: "Biri öbüründe tamamlanacak iki dünyanın terkibi... Hakiki Doğu dünyasını billûrlaştırmak ve onun cemiyetini geliştirmek ideali... Bu yepyeni ve ebedî bir cemiyet idealidir. Bunun şehirlerini, sokaklarını, evlerini, camilerini, mescitlerini su yüzüne çıkarmak lâzım... Fildişi kaldırımlarda, fildişi sokaklarda giden, hiç birbirine çarpmayan, her biri birbirinin emrinde ve Allah korkusu altında, her biri bugün ölecekmiş gibi iki büklüm

ve yine her biri hiç ölmeyecekmiş gibi dimdik insanların cemiyetini kurmak...” (s.211).

Eserin son kısmında yazar, tasavvufa ait dikkat çekici bir kaideden bahseder. “Ne akılla olur, ne de akılsız.” der ve iki kutup olan Doğu ve Batı’nın sahip olduğu değerleri, birbiri ile bütünleştirmek gerektiğini dile getirir: “Batı’nın, bütün eserini sifıra indirici eksiği ruh, asıl olarak Doğu’da, ahiretin tarlası olan dünya fethine memur akıl da Batı’da... Bu iki kutbu birleştirip bir ark lâmbası parlayışına vücut vermeden, yaşanmaya değer hayatın sırrı ele geçirilemeyecektir.” (s.211).

Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu kitabı, tasavvufun ne olduğunu, hangi amaçları güttüğünü ve tasavvufun Batı düşünce tarzıyla farkını ortaya koyan, onu uzak doğudaki felsefi yaşam tarzından ayıran özellikleri gösteren bir eserdir. Eser okunduğunda, yazarın, hem Batı tefekkürüne, hem de İslam tasavvufuna son derece hâkim olduğu görülmektedir. Kısakürek, Batı’nın temsil ettiği madde ile Doğu’nun temsil ettiği mânânın, birlikte önem arz ettiğini, birinin eksikliğini bireyi veya toplumu yarım bırakacağını vurgulamaktadır.

Yazar tarafından içselleştirilmiş bilginin taşıma niteliğindeki konferansların, yazıya dökülmesiyle meydana getirilmiş eserde, Necip Fazıl’ın karşımızda konuşuyor gibi rahat, akıcı üslubu ve okuyucuyu zorlamayan dili dikkat çekmektedir. Eserde yer verilen ünlü tarihî şahsiyetler, anılar, hikâyeler, menkıbeler de okuyucuya rahat bir okuma imkânı vermektedir. Necip Fazıl, bu eserin önemini şöyle ifade eder: “Bu eser kendi zâtıyla ne olursa olsun, muhtaç bulunduğumuz tefekkür cehdine mihenk teşkil etmesi bakımından kıymetlendirilse yeridir. Türkiye’yi, İslam âlemini ve bütün insanlığı kurtaracak sistemin örgüsü lif lif bu esere yerleştirilmeye çalışılmıştır.” (s.6). *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, Necip Fazıl’ın düşünce dünyasını daha iyi anlamak için okunması gereken ilk kitaplardandır.

Kaynakça

Kısakürek, Necip Fazıl. *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 24. Baskı., 2016.